

ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อสังคมแห่งความสุขของผู้สูงอายุ ยุคใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

WISDOM OF FOLK HANDICRAFT FOR HAPPINESS AND ACTIVE AGING SOCIETY IN EEC

Received: December 12, 2021

Revised: June 16, 2022

Accepted: June 26, 2022

จุฑามาศ แหนจอห์น^{1*} สุนทร สุวรรณละออง² พูลพงศ์ สุขสว่าง³ พวงทอง อินใจ⁴
จันทจุฬา ชัยเสนา ดาลลาส⁵ ชันยชิตาตุษฏี ทูลศิริ⁶ ธนิตา จุลวนิชพงษ์⁷
สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์⁸ และเกศรา น้อยมานพ⁹
Jutamas Haenjohn^{1*} Sunate Suwanlaong² Poonpong Suksawang³ Puangtong Inchai⁴
Jinjutha Chaisena Dallas⁵ Chanandchidadussadee Toonsiri⁶ Tanida Julvanichpong⁷
Suchada Pongkittiwiboon⁸ and Ketsara Noimanop⁹

*Corresponding Author, E-mail: Juthamas@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพ บริบท สังคม วัฒนธรรม ของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน 2) ศึกษาปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก และ 3) สร้างฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก วิธีดำเนินการวิจัยใช้การวิจัยผสมวิธี พื้นที่วิจัยครอบคลุม จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เก็บข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุ จำนวน 200 คน ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 200 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย ระยะที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน (พื้นที่ละ 5 คน) และระยะที่ 3 สันทนากลุ่ม จำนวน 30 คน (สันทนากลุ่ม พื้นที่ละ 10 คน) ได้มาจากการเลือกตามวัตถุประสงค์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ANOVA และ MANOVA ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มจักสานอำเภอพนสนิม (ชลบุรี) เป็นชุมชนที่ใช้ไม้ไผ่ในการจักสาน จุดเด่น คือ ฝาชีลายดาวล้อมเดือน จดลิลชี่หรือลายฝาชี่ จำนวน 4 ลาย กลุ่มจักสานกระจุตมาบเหลาชะโอน (ระยอง) ใช้กกหรือกระจูดในการจักสาน

¹รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์, ²ผศ.ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ³รศ.ดร. วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและ
วิทยาการปัญญา, ⁴ดร. คณะแพทยศาสตร์, ⁵ผศ.ดร. คณะพยาบาลศาสตร์, ⁶รศ.ดร. คณะพยาบาลศาสตร์,

⁷รศ.ดร.คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา, ⁸รศ.ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ⁹อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

กระเป๋ามีมากกว่า 100 ลาย และ กลุ่มจักสานแม่บ้านวังเย็น (ฉะเชิงเทรา) ใช้มะพร้าวและไม้ไผ่ในการจักสาน จุดเด่นคือ ตะกร้าไม้ไผ่ลายคุณนายมะเฟือง ผู้สูงอายุทั้ง 3 ชุมชนต้องการการสนับสนุนทางการตลาด การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาฝีมือ และการจัดการส่งออก

2. ปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกของผู้สูงอายุ ได้แก่ พื้นที่ชุมชน ประสิทธิภาพการทำจักสาน และการปฏิบัติสมาธิ

3. ได้ฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่เป็นสารสนเทศในการบริหารจัดการต่อไป ซึ่งเข้าถึงได้ที่เว็บไซต์ <http://agingwisdom.buu.ac.th/>

คำสำคัญ ความสุขของผู้สูงอายุ ความผาสุกของผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the status, context, socialization, and culture of the elderly who possess folk handicraft wisdom in the Eastern Economic Corridor (EEC) and, 2) study the factors of folk handicrafts potential development and the folk handicrafts knowledge transfer that influence health and well-being of the elderly and 3) to create a map database of folk craft wisdom in the EEC. This mixed methods research was studied in Chonburi, Rayong and Chachengsao Provinces in Year 2022. The samples were 200 elderly people. Phase 1: the quantitative data were collected from 200 samples whose was recruited by simple random sampling. Phase 2: The indepth interview was employed to collect the data in 15 elderly people (5 elderly per community) and phase 3: the focus group in 30 elderly people (10 elderly per community) by purposively selected. The data were analyzed by using Multiple Analysis of Variance and Sheffe's method of pair comparison.

The results were that:

1. Basketry Community at Phanat Nikhom District (Chonburi) is the bamboo basketry weaving handicraft community. The unique product is a special cone-shape cover with bamboo strip. They have ownership of 4 pattern copyright. Krajoood basketry weaving community at Klaeng District (Rayong Province) make basketry handicraft by using reeds or krajoood with more than 100 weaving patterns. Wang Yen housewife community (Chachoengsao Province) made handicraft from coconuts and bamboo, the best known is Khun Nai Ma Pheung Basket pattern. The elderly in 3 communities needed the support on marketing, product design, skill development and export product.

2. The factors of folk handicrafts potential development and the folk handicrafts knowledge transfer that influence health and well-being of the elderly and also to create a map database of folk craft wisdom of elderly were community areas, basketry-making experiences and meditation.

3. The data base on local folk handicraft for EEC can be seen at <http://agingwisdom.buu.ac.th/>

Keywords: Happiness of elderly, Well-being of elderly, Local folk handicraft, Eastern Economic Corridor (EEC)

บทนำ

จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นพื้นที่ในเขตพิเศษภาคตะวันออกที่ได้รับการส่งเสริมในการยกระดับการท่องเที่ยวตามแผนปฏิบัติการการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ในช่วงปี พ.ศ. 2560-2564 โดยกล่าวว่า EEC เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญจำนวนมากและมีความหลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และการท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ (Business tourism) ซึ่งตอบสนองนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561) ดังนั้นการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ

งานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคตะวันออกมีมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) และในปัจจุบันมีการเฟื่องฟูอย่างมากในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมา โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์จักสานซึ่งกลุ่มคนที่ทำงานจักสานคือ กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจัดเป็นปราชญ์พื้นบ้านในการถ่ายทอดลวดลายต่างๆ ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดเหล่านี้มีคุณค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม เช่น การเป็นสินค้า OTOP การสร้างความภาคภูมิใจ การเพิ่มศักยภาพทางสมองที่ป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมไปตามวัย ที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาเพื่อนำศักยภาพของผู้สูงอายุในกลุ่มนี้เพื่อให้เกิดเป็นคลังและแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งการส่งเสริมให้จักสาน/ ทอผ้าเข้าสู่ตลาดสากล ซึ่งตอบสนองนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก EEC เชื่อมโลกผู้สูงอายุ

สังคมสูงวัย (Aged society) จัดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญของประเทศไทยในห้วงเวลาปัจจุบัน ซึ่งสังคมลักษณะนี้ทางประชากรศาสตร์หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557, หน้า 24) เมื่อเปรียบเทียบกับ 10 ประเทศในภูมิภาคอาเซียน พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยติดกลุ่ม 3 ประเทศแรกของอาเซียนที่เดินทางเข้าสู่สังคมสูงวัย กล่าวคือ ประเทศสิงคโปร์ (ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 18.7) ประเทศไทย (ร้อยละ 16.5) และประเทศเวียดนาม (ร้อยละ 10.7) (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) และจากข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุประเทศไทย 77 จังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2560 ซึ่งกรมกิจการผู้สูงอายุได้รวบรวมไว้บ่งชี้ว่าประชากรผู้สูงอายุของไทยที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 10,225,322 คน คิดเป็นร้อยละ 15.45 (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) จากตัวเลขจะเห็นสังคมไทยเป็นสังคมสูงวัยเต็มตัวแล้วและการเข้าสู่สังคมสูงวัยจะถือเป็นความเสี่ยงของสังคมอย่างมากหากไม่มีเตรียมความพร้อมในการรับมือเพื่อป้องกันปัญหาและผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดตามมาของผู้สูงอายุไม่ว่าปัญหาความยากจน สุขภาพไม่ดี อาศัยอยู่เพียงลำพัง ไม่มีลูกหลานหรือครอบครัวคอยดูแลเอาใจใส่ ฯลฯ

การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุด้วยกระบวนการทบทวน (Reflection) และถ่ายทอด (Transformation) องค์ความรู้ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่เป็นภูมิปัญญาภาคตะวันออกโดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิความรู้ของผู้สูงอายุในเขต EEC การจัดการองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญา

ท้องถิ่นด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่พร้อมถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังผ่านศูนย์เรียนรู้ และการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมพื้นบ้าน (หลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นสำหรับการฝึกอบรมในศูนย์เรียนรู้ หลักสูตรระยะสั้นสำหรับเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในชุมชน และรายวิชาในหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา) และหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุยุคใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมสื่อ เช่น Applications ที่เป็นคลังความรู้ด้านการจักสานที่เป็นภูมิภาคตะวันออก ที่เป็นคลังความรู้ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นภูมิภาคตะวันออกจะเป็นคลังความรู้สำคัญในการรวบรวมองค์ความรู้ เผยแพร่ความรู้ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ต่อยอดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการจักสาน

มหาวิทยาลัยบูรพาในฐานะสถาบันอุดมศึกษาหลักในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกจึงถือเป็นภารกิจและความรับผิดชอบอย่างสำคัญในการมีส่วนร่วมกับภาคสังคมและภาครัฐบาลในการรับมือและแก้ปัญหาอันเกิดจากการกลายเป็นสังคมสูงวัยของประเทศไทย ประกอบกับมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ในโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือ อีอีซี ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันที่ต่อเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลชุดก่อน (คสช.) ซึ่งมุ่งหวังให้การพัฒนาประเทศมีความยั่งยืนและเป็นการพัฒนาจากชุมชนฐานรากที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนั้นการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อีอีซี จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นและควรเร่งดำเนินการ เพื่อเป็นฐานข้อมูลและแนวในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับสังคมไทยได้อย่างแท้จริง คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุในภาคตะวันออก เพื่อสร้างฐานข้อมูล ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพ บริบท สังคม วัฒนธรรม ของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก ที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
3. เพื่อสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ขอบเขตการวิจัย

การดำเนินการวิจัยชุมชนปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อสังคมแห่งความสุขของผู้สูงอายุยุคใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพ บริบท สังคม วัฒนธรรม ของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 2) ศึกษาปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และ 3) สร้างฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed methods research) มีขอบเขตการศึกษาในด้านพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอนันทนิคม จังหวัดชลบุรี อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัด

ระยอง และ อำเภอบางพลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 - 70 ปี ที่อาศัยใน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระหว่างปี พ.ศ. 2563 – ปี พ.ศ. 2564 ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญา ความรู้ในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน และสามารถตอบคำถามหรือให้ข้อมูลได้จำนวน 245 คน

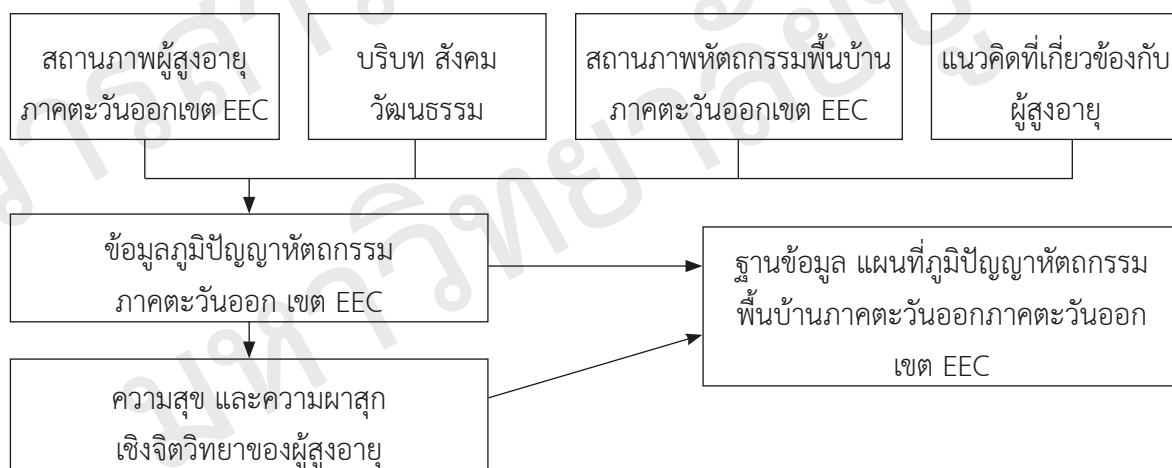
การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในทุกๆระยะได้รับการพิทักษ์สิทธิ์ โดยงานวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรม มหาวิทยาลัยบูรพา รหัส HU104/2563 (E1)

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบระดับของความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
2. ได้ฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
3. ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้สอน แนะนำ แก่นักเรียน บุคคลทั่วไป นักท่องเที่ยว
4. ได้ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์หรือใช้ประโยชน์ทางด้านสังคมชุมชน การท่องเที่ยวและหัตถกรรม
5. ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เชิงนโยบายเพื่อให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุยุคใหม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัยแนวคิด ทฤษฎี และสมมติฐานงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed methods research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพ บริบท สังคม วัฒนธรรม และปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน

ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งการสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับ โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องๆ หัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาภาคตะวันออกของผู้สูงอายุที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ระยะที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 - 70 ปี ที่อาศัยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระหว่างปี พ.ศ. 2563 - ปี พ.ศ. 2564 และที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญาความรู้ในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน (จักสาน)

การกำหนดขนาดตัวอย่างขั้นต่ำในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยอ้างอิงจากการใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุ (MANOVA) ที่ $effect\ size = 0.05$ $alpha = 0.05$ $power = 0.85$ ตัวแปรตาม จำนวน 6 ตัวแปร และจำนวนกลุ่มสูงสุดในการเปรียบเทียบ จำนวน 3 กลุ่ม โดยใช้โปรแกรม G-Power ได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำ ไม่น้อยกว่า 200 คน การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 200 คน

ในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกตามวัตถุประสงค์ กลุ่มแรกเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุ ชุมชนละ 5 คน รวมจำนวน 15 คน และกลุ่มที่สองเป็นการสนทนากลุ่มแบ่งเป็น 3 พื้นที่ ทำการสนทนากลุ่มแยก กลุ่มละ 10 คน รวมจำนวน 30 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแบ่งทีมผู้วิจัยออกเป็น 3 ทีม มีการประชุมและทำความเข้าใจเป้าหมายในการลงพื้นที่วิจัยอย่างชัดเจนก่อนที่จะลงพื้นที่ในแต่ละระยะ โดยพื้นที่ชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน ในเขตพื้นที่พิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย

1. ชุมชนจักสาน ตำบลพนสนิคม อำเภอนพนสนิคม จังหวัดชลบุรี
  2. กลุ่มจักสานกระจุต บ้านมาบเหลาชะโอน ตำบลชากพง อำเภอกงหรา จังหวัดระยอง และ
  3. กลุ่มแม่บ้าน จักสานบ้านวังเย็น ตำบลวังเย็น อำเภอลำลูกเกด จังหวัดฉะเชิงเทรา
- โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยแต่ละระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องๆ หัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาภาคตะวันออกของผู้สูงอายุที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 - 70 ปี ที่อาศัยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระหว่างปี พ.ศ. 2563 - ปี พ.ศ. 2564 และที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญาความรู้ในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน (จักสาน) จำนวน 200 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานของผู้สูงอายุ เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนปีที่ทำหัตถกรรมจักสาน ความถนัด ประสบการณ์ การได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน ข้อมูลด้านสุขภาพ การสูบบุหรี่หรือดื่มสุรา/ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และการปฏิบัติสมาธิ

2. มาตรการวัดความผาสุกเชิงจิตวิทยา (The Scale of Psychological Well-being, Ryff, 2014) ฉบับภาษาไทย (จุฑามาศ แหนจอ, 2559) เป็นข้อคำถามที่ให้ผู้ตอบรายงานความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับความผาสุกเชิงจิตวิทยา 6 ด้าน ได้แก่ การมีอิสระแห่งตน (Autonomy) ความงอกงามของตนเอง (Personal growth) การมีเป้าหมายในชีวิต (Purpose in life) การยอมรับตนเอง (Self-acceptance) การเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อม (Environmental mastery) และ การมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น (Positive relations with others) จำนวน 54 ข้อ คำตอบเป็นมาตราประเมินค่า มี 6 ระดับ ตั้งแต่ 1 (ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง) ถึง 6 (เห็นด้วยอย่างยิ่ง) โดยมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.82

3. แบบสอบถามความสุขของคนไทยของกรมสุขภาพจิต พัฒนาโดย อภิชัย มงคลและคณะ (2544) เป็นแบบประเมินความสุขตามการรับรู้ของตนเอง ซึ่งสร้างขึ้นภายใต้กรอบ แนวคิดคำจำกัดความของความสุข หมายถึง สภาพชีวิตที่เป็นสุข อันเป็นผลจากการมีความสามารถในการจัดการปัญหาในการดำเนินชีวิต มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยครอบคลุมถึงความดีงามภายในจิตใจ ภายใต้อาสาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป มีข้อคำถาม 15 ข้อ เป็นแบบประเมินตนเองเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ผ่านมา มีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.70

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย ที่ต้องการศึกษาประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความภาคภูมิใจของตนเองและชุมชนจากหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน การพัฒนาศักยภาพของหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน การถ่ายทอดองค์ความรู้ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน การสืบสานภูมิปัญญาองค์ความรู้ อิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตและสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยา ได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวน 15 คน

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อสรุป

วิธีที่ 1 ใช้เทคนิคการตรวจสอบทางด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบความแน่นอนของคำพูดในเรื่องเดียวกันแต่ต่างเวลาและเปรียบเทียบมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา

วิธีที่ 2 ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methods Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การบันทึกภาคสนามกับการสัมภาษณ์

วิธีที่ 3 ใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย (Review Triangulation) จากผู้ให้ข้อมูลและผู้เชี่ยวชาญ สำหรับผู้ให้ข้อมูลเป็นการส่งข้อมูลย้อนกลับ ให้ยืนยันว่าข้อสรุปนั้นสะท้อนมุมมองของพวกเขาอย่างแท้จริงมากน้อยเพียงใด อะไรบ้างที่ไม่สมบูรณ์หรือขาดหายไป เพื่อตรวจสอบความครอบคลุม ความลึก

ซึ่ง ความอึดตัวของข้อมูลและยืนยันความน่าเชื่อถือและความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล (ชาย โพธิ์สิตา, 2554, หน้า 369-372; Creswell, 2009, pp. 190 - 192)

ระยะที่ 3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม แบ่งเป็น 3 กลุ่ม แยกการดำเนินการตามพื้นที่ๆ ละ 10 คน แต่ละพื้นที่จะมีผู้ร่วมสนทนากลุ่มจำนวน กลุ่มละ 10 คน ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม จำนวน 1 คน และผู้ทำหน้าที่เลขานุการ จำนวน 1 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 30 คน โดยขั้นตอนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเช่นเดียวกับระยะที่ 2

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์ผลการวิจัยระยะที่ 1

ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของผู้สูงอายุที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 – 70 ปี ที่อาศัยในเขตพื้นที่พิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างปี พ.ศ. 2563 – ปี พ.ศ. 2564 และที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญาความรู้ในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน (จักสาน) ครอบคลุม 3 พื้นที่ ได้แก่ 1) อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี 2) อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) อำเภอแกลง จังหวัดระยอง คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ในระหว่างวันที่ 24 กุมภาพันธ์ – 19 มิถุนายน พ.ศ. 2564 ได้ข้อมูลดังนี้

ข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวม ประกอบด้วยกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยในพื้นที่ชุมชน 1) อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี จำนวน 70 คน 2) อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 70 คน และ 3) อำเภอแกลง จังหวัดระยอง จำนวน 60 คน รวมจำนวน 200 คน โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 94.00) มีอายุเฉลี่ย 67.13 ปี ระดับการศึกษาสูงสุด คือประถมศึกษาชั้นบังคับ (ร้อยละ 79.50) รองลงมาคือ มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 9.50) และไม่ได้รับการศึกษา (ร้อยละ 6.50) และอื่นๆ (ร้อยละ 4.50) ตามลำดับ และสถานภาพสมรส ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 54.00) รองลงมาคือ หม้าย (ร้อยละ 29.50) และโสด (ร้อยละ 11.00) อื่นๆ (ร้อยละ 5.50) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพ บริบท สังคม วัฒนธรรม ของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้สูงอายุชุมชนในพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ภูมิลำเนาเดิมจากภาคเหนือ (ร้อยละ 100) ชุมชนในพื้นที่อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่ ภูมิลำเนาเดิมจากภาคเหนือ (ร้อยละ 55.71) และภาคใต้ (ร้อยละ 41.43) ส่วนชุมชนในพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ภูมิลำเนาเดิมจากภาคเหนือ (ร้อยละ 100.00) โดยได้รับการถ่ายทอดการทำหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานมาจากบุคคลในชุมชน (พนัสนิคม ร้อยละ 45.71 แปลงยาว ร้อยละ 60.00 และแกลง ร้อยละ 71.67) ผู้สูงอายุชุมชนในพื้นที่อำเภอพนัสนิคม (ร้อยละ 37.14) และอำเภอแปลงยาว (ร้อยละ 54.29) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก่อนเริ่มทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ส่วนอำเภอแกลงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 45.00) รายได้จากการทำจักสานต่อของผู้สูงอายุชุมชนในพื้นที่อำเภอพนัสนิคม (ร้อยละ 57.14) และแปลงยาว (ร้อยละ 67.14) ต่ำกว่า 10,000 บาทต่อปี ส่วนอำเภอแกลง อยู่ระหว่าง 10,000 – 50,000 บาทต่อปี (ร้อยละ 63.33) ซึ่งมาจากการขายส่งหัตถกรรมจักสาน

(พนัสนิคม ร้อยละ 62.86 แผลงยาว ร้อยละ 71.43 และ แกลง ร้อยละ 75.00) ผู้สูงอายุทั้งสามจังหวัดใช้ระยะเวลาในการทำกิจกรรมพื้นบ้านแบบจักสานวันละ 6 – 8 ชั่วโมง (พนัสนิคม ร้อยละ 47.14 แผลงยาว ร้อยละ 48.57 และแกลง ร้อยละ 65.00)

ประเด็นที่เกี่ยวกับสุขภาพและการดูแลตนเอง พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่นอนหลับวันละ 6 – 8 ชั่วโมง (ร้อยละ 69.00) ผู้สูงอายุ ร้อยละ 70.50 มีโรคประจำตัว เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หัวใจ ไข่มั่น และมะเร็ง ส่วนใหญ่ไม่สูบบุหรี่หรือดื่มสุรา/เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (ร้อยละ 89.50) และฝึกสมาธิด้วยวิธีการนั่งสมาธิ และสวดมนต์ (ร้อยละ 69.50) และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการทำกิจกรรมพื้นบ้านแบบจักสานที่มีต่อสุขภาพกาย พบว่า ร้อยละ 23.50 คิดว่าการทำจักสานส่งผลทำให้สุขภาพร่างกายแยลง เช่น การปวดเมื่อยต่างๆ ในขณะที่ร้อยละ 14.00 คิดว่าส่งผลทำให้สุขภาพร่างกายดีขึ้น ร้อยละ 62.50 ระบุว่า ไม่ส่งผลต่อสุขภาพกาย ส่วนมิติในด้านสุขภาพจิตผู้สูงอายุส่วนใหญ่คิดว่าทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น (ร้อยละ 54.00) เพราะได้มาพูดคุยกับเพื่อนๆ และทำแล้วได้รับเงินจะได้ไม่ต้องไปขอลูกหลานใช้ และร้อยละ 43.00 คิดว่าไม่ส่งผลต่อสุขภาพจิต โดยมีเพียงร้อยละ 3.00 เท่านั้นที่คิดว่าทำให้สุขภาพจิตแยลง

ประเด็นเกี่ยวกับความสุขของผู้สูงอายุ พบว่า ร้อยละ 51.00 มีความสุขมากกว่าคนทั่วไป (Good) และร้อยละ 36.50 มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป (Fair) โดยมีเพียงร้อยละ 12.50 เท่านั้นที่มีความสุขน้อยกว่าคนทั่วไป (Poor) โดยผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนพื้นที่อำเภอแผลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา (ร้อยละ 61.43) และอำเภอแกลง จังหวัดระยอง (ร้อยละ 41.67) มีความสุขมากกว่าคนทั่วไป ส่วนผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชนพื้นที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 37.14) มีความสุขเท่ากับคนทั่วไป โดยผลการเปรียบเทียบพบว่ามีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ชุมชนที่อาศัย ($F=4.66, p=0.01$) โดยผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา จะมีความสุขมากกว่าผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดระยอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่พื้นที่อื่นไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ตัวแปรประสบการณ์การทำจักสาน ($F=3.05, p=0.05$) และการปฏิบัติสมาธิ ($F=0.46, p=0.50$) ไม่พบความแตกต่างในมิติของตัวแปรความสุขของผู้สูงอายุ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสุขของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนา

พิเศษภาคตะวันออก จำแนกตามปัจจัยด้านพื้นที่ชุมชน ประสบการณ์การทำจักสาน และการปฏิบัติสมาธิ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ความสุขของผู้สูงอายุ	ค่าสถิติทดสอบ	สรุปผล
จำแนกตามปัจจัย		
ด้านพื้นที่ชุมชน	$F=4.66, p=0.01$	แตกต่าง
ประสบการณ์การทำจักสาน	$F=3.05, p=0.05$	ไม่แตกต่าง
การปฏิบัติสมาธิ	$F=0.46, p=0.50$	ไม่แตกต่าง

ประเด็นความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาด้านสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.74$, $SD = 0.68$) ส่วนด้านการเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.40$, $SD = 0.56$) การยอมรับตนเอง ($\bar{X} = 4.14$, $SD = 0.59$) ความมองงามของตนเอง ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.78$) การมีอิสระแห่งตน ($\bar{X} = 4.30$, $SD = 0.59$) และการมีเป้าหมายในชีวิต ($\bar{X} = 3.83$, $SD = 0.65$) อยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำแนกตามชุมชนมีความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีอิสระแห่งตน ($F=4.88$, $p=0.01$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง มีคะแนนเฉลี่ยด้านการมีอิสระแห่งตนสูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี และผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต ($F=8.03$, $p=0.00$) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี มีความพึงพอใจด้านการมีเป้าหมายในชีวิต สูงกว่าผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และผู้สูงอายุในชุมชนพื้นที่อำเภอแกลง จังหวัดระยอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ความพึงพอใจเชิงจิตวิทยา อีก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความมองงามของตนเอง ($F=1.90$, $p=0.15$) ด้านการยอมรับตนเอง ($F=3.00$, $p=0.05$) ด้านการเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อม ($F=0.21$, $p=0.81$) และด้านการมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ($F=2.45$, $p=0.09$) มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน

ผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจำแนกตามประสบการณ์ในการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน มีความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมองงามของตนเอง ($F=5.80$, $p=0.00$) และด้านการมีเป้าหมายในชีวิต ($F=4.63$, $p=0.01$) ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเมื่อทำการทดสอบภายหลังด้วยการทดสอบของ Scheffe พบว่า กลุ่มที่มีประสบการณ์ มากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาด้านความมองงามแห่งตนสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ 1 – 5 ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์ 6 – 20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่กลุ่มที่มีประสบการณ์ 1 – 5 ปี และ กลุ่มที่มีประสบการณ์ 6 – 20 ปี ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ด้านการมีเป้าหมายในชีวิต กลุ่มที่มีประสบการณ์ มากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์ 6 – 20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มผู้สูงอายุที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติสมาธิ มีความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มที่ปฏิบัติสมาธิมีค่าเฉลี่ยด้านการยอมรับตนเองสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ปฏิบัติสมาธิอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=4.44$, $p=0.04$) ในขณะที่ด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2

สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุ ได้แก่ พื้นที่ชุมชน ประสบการณ์การทำจักสาน และการปฏิบัติสมาธิ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำแนกตามปัจจัยด้านพื้นที่ชุมชน ประสบการณ์การทำจักสาน และการปฏิบัติสมาธิ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุ (MANOVA)

ที่	ความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุ (ด้าน)	Univariate Test		
		พื้นที่ชุมชน	ประสบการณ์การทำจักสาน	การปฏิบัติสมาธิ
1	การมีอิสระแห่งตน	$F=4.88, p=0.01^*$ (แตกต่างกัน)	$F=0.40, p=0.67$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.18, p=0.67$ (ไม่แตกต่างกัน)
2	ความงอกงามของตนเอง	$F=1.90, p=0.15$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=5.80, p=0.00^*$ (แตกต่างกัน)	$F=0.00, p=0.99$ (ไม่แตกต่างกัน)
3	การมีเป้าหมายในชีวิต	$F=8.03, p=0.00^*$ (แตกต่างกัน)	$F=4.63, p=0.01^*$ (แตกต่างกัน)	$F=0.00, p=0.97$ (ไม่แตกต่างกัน)
4	การยอมรับตนเอง	$F=3.00, p=0.05$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.86, p=0.42$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=4.44, p=0.04^*$ (แตกต่างกัน)
5	การเชี่ยวชาญในสิ่งแวดล้อม	$F=0.21, p=0.81$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.87, p=0.42$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.50, p=0.48$ (ไม่แตกต่างกัน)
6	การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	$F=2.45, p=0.09$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.38, p=0.69$ (ไม่แตกต่างกัน)	$F=0.02, p=0.89$ (ไม่แตกต่างกัน)
ความพึงพอใจเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุ (ภาพรวม Multivariate Test)		Wilks' Lambda = 0.78, $F=4.18, p=0.00^*$ (แตกต่างกัน)	Wilks' Lambda = 0.89, $F=1.90, p=0.06$ (ไม่แตกต่างกัน)	Wilks' Lambda = 0.96, $F=1.29, p=0.27$ (ไม่แตกต่างกัน)

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์ผลการวิจัยระยะที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก และระยะที่ 3 การสนทนากลุ่มชุมชนจักสาน ตำบลพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี

ความเป็นมาในเรื่องการจักสานเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 100 ปี มีการถ่ายทอดความรู้การจักสานจากรุ่นสู่รุ่นโดยบุคคลในครอบครัว ทำงานจักสานเป็นอาชีพเสริมจากอาชีพหลัก เริ่มต้นทำจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือนต่อมามีการพัฒนาเป็นการจักสานของฝาก ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ที่มั่นคง วัสดุที่ใช้ในการจักสานเป็นไม้ไผ่ จุดเด่นคือ ฝาชีลายดาวล้อมเดือน จดลิลีสีทึบลายฝาชีจำนวน 4 ลาย ช่วง 10 ปีที่ผ่านมามีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มจักสานที่ใหญ่ที่สุดในโลก สมาชิกของกลุ่มมีประมาณ 50 คน โดยมีหัวหน้ากลุ่มไปรับคำสั่งซื้อสินค้า จากนั้นมอบหมายให้สมาชิกกลุ่มรับไปดำเนินการ และสิ่งนี้เองที่ทำให้สมาชิกมีรายได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้มีหน่วยงานของภาครัฐมาสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ วิทยาการที่สอนการออกแบบลายจักสาน ทำให้สามารถส่งงานจักสานไปขายได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ หัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผู้สูงอายุ เพราะเคยทำงานถวายพระราชวงศ์ ภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้คนทั่วไปรู้จักอำเภพนัสนิคม เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

“มีมาแต่โบราณ ดัดแปลงมาเรื่อยๆ เริ่มจากลายขัด ลายหนึ่ง ลายสอง ลายสาม ต่อมาก็เริ่มยกดอก เป็นลายไทย บางคนหัวดีก็ประดิษฐ์ เป็นลายต่างๆ ลายดอกพิกุลก็จะเป็นของพนัส”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

28 พ.ค. 2564

“ภาคภูมิใจมาก ที่มีคนรู้จักงานจักสานที่ใหญ่ที่สุดในโลก นำพาคนมาท่องเที่ยว เป็นพิพิธภัณฑ์จักสานที่ใหญ่ที่สุดในโลก เก็บของที่เก่าแก่ที่สุดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้ตอบแทนแผ่นดินทำให้คนในชุมชนมีงานทำ”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

28 พ.ค. 2564

ความต้องการการสนับสนุนใน 3 ด้าน ได้แก่ การช่วยเหลือในเรื่องการตลาด จักหาแหล่งขายงานจักสาน และวิทยากรด้านการตลาดและงานฝีมือ เพื่อที่จะพาลวดลายงานจักสานให้มีความหลากหลายเป็นที่ต้องการของตลาด การถ่ายทอดองค์ความรู้งานจักสานจะมีการสอนงานจักสานให้กับเด็กนักเรียน ในบางครั้งมีวิทยากรจากศูนย์พระเทพฯ มาสอน กิจกรรมเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านจักสาน มีผลต่อสุขภาพของผู้สูงอายุบ้าง ที่พบบ่อย ได้แก่ ปวดเมื่อย ที่ต้องนั่งทำจักสานเป็นระยะเวลานาน สำหรับสุขภาพจิต การมารวมกลุ่มกันเพื่อทำจักสานทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข ได้ฝึกการใช้ความจำลวดลายต่างๆ ช่วยคลายเครียดได้ ผู้สูงอายุจะรู้สึกภูมิใจเมื่อทำงานจักสานสำเร็จก่อให้เกิดรายได้สำหรับเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ

“ทำแล้วอารมณ์ดี เพลิน ไม่คิดมาก ไม่ฟุ้งซ่าน สุขภาพจิตดี สุขภาพจิตดีกว่า สุขภาพกายก็ดีกว่า เพราะได้เคลื่อนไหวร่างกาย นั่งรวมกลุ่มคุยกัน ได้ฝึกใช้สมอง”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

28 พ.ค. 2564

กลุ่มจักสานกระจูด มาบเหลาชะโอน จังหวัดระยอง

ความเป็นมาของการจัดทำจักสาน พบว่ามีการทำจักสานตั้งแต่สมัยสุพรรณภูมิ ซึ่งมีหลักฐานมาจากนิราศเมืองแกลง และมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน วัสดุที่ใช้ทำจักสาน คือ กกหรือกระจูด เป็นพืชที่มีขึ้นอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก การถ่ายทอดงานจักสานเป็นการเรียนรู้สืบทอดกันภายในครอบครัว ปัจจุบันมีการสอนในโรงเรียน โดยสมาชิกกลุ่มสานกระจูดเป็นวิทยากรสอนตามโรงเรียนต่างๆ ที่เชิญมา อีกส่วนหนึ่งนักเรียนมาเรียนรู้การทำจักสาน ณ กลุ่มจักสานกระจูด มาบเหลาชะโอน นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มได้จัดกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิกส่งผลให้ทุกคนมีความรู้และประสบการณ์ที่สามารถเป็นวิทยากรได้ทุกคน และให้ข้อมูลแก่บุคคลทั่วไปที่มาเยี่ยมชมสินค้าได้ สิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มจักสานกระจูดมีความเข้มแข็ง คือ การที่ผู้นำชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้มีการพัฒนาสินค้าเป็นที่ต้องการของตลาด ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง คือ กระเป๋า ซึ่งมีการออกแบบงานจักสานประมาณ 100 แบบ มีการใช้เครื่องหมายการค้า นอกจากนี้ยังได้ไปงานแสดงสินค้า ทำให้พบกับลูกค้าญี่ปุ่น จากนั้นจึงทำจักสานส่งให้กับลูกค้าญี่ปุ่นมาโดยตลอด

“เมื่อตอนเราชนะเลิศหมู่บ้านโอบอปปี้เพื่อการท่องเที่ยว ทุกคนดีใจกันสุดๆ ผู้ใหญ่บ้านแหม่รอบหมู่บ้าน”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

29 พ.ค. 2564

การผลิตหัตถกรรมจักสานมีผลต่อสมองช่วยให้ความจำดีขึ้น เพราะต้องจดจำลวดลายต่างๆ การมารวมกลุ่มกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี มีความสนุกสนานเมื่อได้พูดคุยกัน มีความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองเมื่อทำงานจักสานสำเร็จ มีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยการเข้าโครงการขยะเป็นศูนย์ (Zero waste)

“ก็ความจำดีขึ้น ได้ทำนั่นนี่ก็จำได้ ไม่เครียด ก็มีความสุข ได้ทำงานที่ชอบ”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

29 พ.ค. 2564

“มาเรียนรู้ที่นี่ได้ มั่นใจว่าจะไม่สูญหาย เพราะว่ามีนักเรียนก็มาเรียนกับเราที่นี่ทุกวันพุธ”

สนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

วันที่ 19 มิ.ย. 2564

กลุ่มจักสานแม่บ้านวังเย็น จังหวัดฉะเชิงเทรา

ความเป็นมาของการทำหัตถกรรมจักสานมาจากการนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาเป็นของใช้ ต่อมา พ.ศ. 2525 มีหน่วยงานราชการเข้ามาอบรมการสานตะกร้าสี่เหลี่ยมจากก้านมะพร้าว ปี พ.ศ. 2532 มีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์จักสานบริการ และได้ลงทะเบียน OTOP เข้ารับการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงคือ ตะกร้าไม้ไผ่ลายคุณนายมะเฟือง นโยบายของหน่วยงานราชการมีผลต่อการเกิดและเติบโตของผลิตภัณฑ์จักสานงานจักสานก่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้กับผู้สูงอายุ เพราะมีรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัว และเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

“ภูมิใจที่ป้ามาอยู่นี่นะป้าไม่ใช่คนแถวนี้ะภูมิใจเพราะว่าชุมชนแถวนี้เขาก็นับถือป้ากัน ภูมิใจป้าทำอะไรขึ้นมาก็มีคนเห็นด้วยช่วยเหลือ ชุมชนภูมิใจที่ป้าทำอยู่ก็คือจักสานภูมิใจที่เราได้ทำสิ่งนี้ได้ช่วยเหลือชุมชนให้มีรายได้”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

27 พ.ค. 2564

สิ่งที่ชุมชนต้องการการสนับสนุนเพื่อการพัฒนาศักยภาพหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสาน คือ ตลาดและช่องทางการจำหน่ายสินค้า (Place) การผลิตสินค้า (Product) และการสนับสนุนเงินทุนเพื่อลดต้นทุนการผลิตเนื่องจากสินค้ามีราคาไม่แพง (Price) ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีรายได้น้อย

“วัดฤดีบ่อนข้างหายาก ก้านมะพร้าวไม่ค่อยมีขาย”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

27 พ.ค. 2564

“ไข้อยากจะช่วยให้ (เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์: ผู้วิจัย) ที่มันมีอยู่เนี่ยอยากจะทำแบบใหม่ๆ กลุ่มเราก็คมีคนเก่าๆ กลุ่มเครือข่ายมีมาช่วยกันต่อได้ เขาทำอยู่แล้ว

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

27 พ.ค. 2564

การทำงานจักสานทำให้ผู้สูงอายุมีเพื่อน เกิดความสนุกสนาน มีผลต่อร่างกายในบางกรณี เช่น ทำงานจักสานเป็นระยะเวลานาน ก่อให้เกิดความปวดเมื่อย การทำจักสานส่งผลดีต่อสมอง ทำให้มีความจำดี มีสมาธิ ผู้สูงอายุรู้สึกว่าการตนเองมีความเป็นอิสระดูแลตัวเองได้ และก่อให้เกิดความงอกงามทั้งทักษะและความรู้

“เมื่อก่อนทำอะไรไม่ค่อยเยอะ ไม่ค่อยเป็น มาหัดทำก็ค่อยเป็นขึ้นมา พัฒนาขึ้นเยอะ รู้จักบริหารเวลาแบ่งเวลา”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

27 พค 2564

“การจักสานช่วยให้มีอิสระ แต่ละคนจะมีเทคนิคของตนเอง เช่น เทคนิคการทำหู เราจะทำอย่างไรให้ใส่ของหนักได้ ทำให้หูแน่นแล้วแต่จะคิด”

สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

27 พ.ค. 2564

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาสร้างฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้ง 3 ชุมชน ฐานข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำหัตถกรรมจักสานซึ่งสามารถเข้าถึงได้จาก ระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจากเว็บไซต์ <http://agingwisdom.buu.ac.th/> และคลิกต่อที่ “ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก”

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed methods research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพบริบท สังคม วัฒนธรรม และปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดองค์ความรู้หัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอิทธิพลต่อความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้ผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผล ดังนี้

สรุปและการอภิปรายผล

1. บริบทสังคมหัตถกรรมพื้นบ้านของผู้สูงอายุยุคใหม่ จากข้อมูลทั้ง 3 แหล่ง ได้แก่ 1) อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี 2) อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และ 3) อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับ

การถ่ายทอดหัตถกรรมพื้นบ้านมาจากบุคคลในชุมชนและจากบุคคลในครอบครัว เป็นลักษณะที่พ่อแม่ปู่ย่าตายาย ทำจักสาน ต่อมาเมื่อมีบุตรหลานก็สั่งสอนสืบทอดให้บุตรหลานต่อไปสอดคล้องงานวิจัยที่ได้มีการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จินตประวีร์ เจริญฉิมและสิริชัย ดีเลิศ (2563, หน้า 152-167) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า มีรูปแบบกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครที่มีการถ่ายทอดให้กับสมาชิกในครอบครัว และสอดคล้องกับ อุทัยวรรณ ภูเทศ (2560) ที่ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องจักสานบ้านดงชะพลู ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการจักสานได้มาจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ได้รับการฝึกหัดในการทำจักสานมาตั้งแต่อายุน้อย การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาเป็นการสืบทอดความรู้ภายในชุมชน โดยมีครอบครัวเป็นแหล่งการเรียนรู้หลักที่สำคัญ จะเห็นได้ว่าวิธีการสืบทอดการทำหัตถกรรมจักสานที่สำคัญเริ่มต้นจากครอบครัว การเรียนรู้เริ่มต้นจากเห็นบุคคลในครอบครัวทำจักสาน เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมีการเรียนรู้ และพัฒนามาเป็นอาชีพจวบจนปัจจุบัน

2. ความสุขและความผาสุกเชิงจิตวิทยาของผู้สูงอายุที่เป็นภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ด้านความงอกงามของตนเอง และการมีเป้าหมายในชีวิต ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการทำหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานมากกว่า 20 ปีขึ้นไป มีการประเมินตนเองสูงกว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์น้อยกว่า เป็นเพราะว่าผู้สูงอายุที่มีการทำหัตถกรรมจักสานมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจะตระหนักว่า อาชีพนี้ก่อให้เกิดรายได้ และมีความมั่นคงในชีวิต ช่วยให้ตนเองเกิดความงอกงามทางด้านจิตใจ

3. ฐานข้อมูลแผนที่ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้ง 3 ชุมชน ฐานข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการทำหัตถกรรมจักสาน ซึ่งสามารถเข้าถึงได้จาก ฐานฐานข้อมูลภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จากเว็บไซต์ <http://agingwisdom.buu.ac.th/> และคลิกต่อที่ “ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรพัฒนาหลักสูตรหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานจากเดิมที่เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบุคคลในครอบครัวและจากบุคคลในชุมชน เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. งานหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานเป็นภูมิปัญญาที่สามารถนำไปฝึกเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ ความภาคภูมิใจและความผาสุกเชิงจิตวิทยาให้แก่ผู้สูงอายุได้
3. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายและงบประมาณสนับสนุนการทำจักสาน ทั้งในส่วนของอุปกรณ์การดำเนินงาน เช่น เครื่องอบไม้ไฟ อบกระจุต ฯลฯ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การพัฒนาฝีมือ และการจัดจำหน่าย เป็นต้น
4. รัฐบาลควรกำหนดนโยบายให้สถานศึกษามีรายวิชาที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานให้กับนักเรียนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานคงอยู่ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาและยกระดับคุณภาพและมาตรฐานหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานให้มีคุณภาพและมาตรฐาน เช่น เทคนิควิธีการทำ การออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานที่มีความแปลกใหม่ตรงตามความต้องการของตลาด
2. ควรพัฒนาและยกระดับหัตถกรรมพื้นบ้านแบบจักสานสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. ควรศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมพื้นบ้านจักสานเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีของสังคมแห่งความสุขของผู้สูงอายุยุคใหม่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยผ่านกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 งบประมาณด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ประเภท Basic Research Fund มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). รายงานประจำปี 2560 กรมกิจการผู้สูงอายุ. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/implementation/2/1/1152>
- จินต์ประวีร์ เจริญนิม และ สิริชัย ดีเลิศ. (2563). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสู่ชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 33(2), 152-167.
- จุฑามาศ แหนจอน. (2559). อิทธิพลของการเพ่งความสนใจที่มีต่อสมรรถนะทางอารมณ์และความผาสุกของนิสิตปริญญาตรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(2), 208-222.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2557). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2556. มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี 2561. <https://thaitgri.org/?p=38670>
- อภิชัย มงคล, วัชนี หัตถพนม, ภัสรา เชษฐโชติศักดิ์, วรณประภา ชะลอกุล, ละเอียด ปัญโญใหญ่ และสุจริต สุวรรณชีพ. (2544). การศึกษาดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทย. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 46(3), 227-232.
- อุทัยวรรณ ภูเทษ. (2560). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเครื่องจักสานบ้านดงชะพลู ตำบลบางมะฝ่อ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจร สังคมปริทัศน์*, 6(4), 180-188.
- Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. *Psychotherapy and psychosomatics*, 83(1), 10-28.
- World health Organization. (1996). WHOQOL-BREF. Introduction, Administration, Scoring and Generic of the Assessment: Field Trial Version. Geneva. World Health Organization. Noncommunicable diseases fact sheet (Updated January 2015) [Internet]. [cited 2016 Aug 26]; Available from <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs355/en/>